

Adrian KOSOWSKI*

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Interwencja ZSRR w Afganistanie

Afganistan¹ w epokę powojenną wchodził jako kraj rządony przez monarchę, o przestarzałym systemie gospodarczym i strukturze społecznej. Jeszcze przed wybuchem II wojny światowej modernizację kraju chciał przeprowadzić emir Amanullah, wprowadzając przy tym elementy demokracji, lecz jego działania zostały przyjęte nieprzychylnie przez teologów muzułmańskich². Pierwsza konstytucja, która znosiła niewolnictwo, utworzyła ministerstwa, wprowadziła obowiązek edukacji, a nawet otworzyła szkoły dla dziewcząt, nie zdołała jednak przełamać zacofania i konserwatywnego nastawienia w społeczeństwie³.

Po zakończeniu II wojny światowej ludzie skupiający się w ruchu „Przebudzona Młodzież”, do którego należeli mieszkańcy miast i inteligencja, wzywali

---

* arian19juvecf@vp.pl.

¹ Kraj leżący w głębi Azji, graniczący z Chinami, Pakistanem, Iranem, Indiami i dawnymi republikami ZSRR, przed trzydziestu laty był mało znany w świecie. Za założyciela państwa afgańskiego uważa się Ahmada Szacha Duraniego, który to w XVIII wieku wyzwolił kraj spod zależności od Iranu. W XIX wieku Afganistan stał się obiektem rywalizacji brytyjsko-rosyjskiej. Próby podporządkowania sobie tego kraju ze strony Rosji w opinii Londynu stanowiły zagrożenie dla Indii – „perły korony brytyjskiej”. W rezultacie dwóch wojen anglo-afgańskich (1838–1842 i 1878–1881) Afganistan znalazł się w brytyjskiej strefie wpływów. Obecne granice Afganistanu ustalił traktat brytyjsko-rosyjski z 1907 r. W 1919 r. emirem został Amanullah, związany z ruchem młodoafgańskim. Nowy emir odrzucił kontakty z Wielką Brytanią i 28 lutego ogłosił niepodległość swojego kraju. Doprowadziło to do trzeciej wojny anglo-afgańskiej, w wyniku której Brytyjczycy musieli uznać niepodległość Afganistanu. J. Odziemkowski, *Konflikty międzynarodowe po 1945 r.*, Bellona, Warszawa 2011, s. 176; Szerzej na ten temat: J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan w polityce Wielkiej Brytanii i Rosji Radzieckiej, 1919–1924*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2001, s. 54–57.

² Reformy wprowadzane przez Amanullaha nie zawsze były przyjmowane z aprobatą i zadowoleniem. Największy sprzeciw wzbudzały te dotyczące pozycji kobiet, a zwłaszcza władzy mężczyzn nad nimi. Tradycjonalistycznie nastawieni mułowie dowodzili, że reformy w tej dziedzinie są sprzeczne z prawem islamskim i duchem Koranu. Eadem, *Afganistan*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2010, s. 83–84, 104–107.

³ R. Piekarowicz, *Cień Amanullaha*, Książka i Wiedza, Warszawa 1984, s. 61.

do zmian w państwie. Jednym z liderów tego nowego prądu był Nur Mohammad Taraki. Wobec takich haseł dwór królewski, któremu przewodził emir Mohammad Zahir Szach, zdecydował się ogłosić pierwsze wybory. W rezultacie wybrany został 120-osobowy parlament, w którym zasiadało 50 zwolenników polityki liberalnej. Emir i jego współpracownicy, obawiając się o zbyt duże wpływy liberalistów, zdecydowali się aresztować ich przedstawicieli⁴.

Emir i jego otoczenie, mimo tego kroku, zdawali sobie sprawę z konieczności wprowadzania reform w kraju. Szukali jednak takich rozwiązań, które jednocześnie nie osłabiałyby władzy emira i arystokracji. Głównym propagatorem reform w obozie królewskim był Mohammad Daud Chan. Wywodzący się z rodziny królewskiej – był stryjecznym bratem emira – należał do najlepiej wykształconych ludzi w państwie. Kształcił się we Francji w czasie dziesięcioletniego pobytu w latach 1920–1930⁵.

W zamysłach władzy królewskiej planowana modernizacja kraju miała się odbywać przy pomocy Stanów Zjednoczonych. Na takie myślenie składało się kilka czynników. Przede wszystkim w czasie II wojny światowej USA potwierdziły swoją potęgę gospodarczą i techniczną; liczone także na to, że nawiązanie bliskich kontaktów z tym krajem pozwoli prowadzić politykę neutralności. W Afganistanie uważano bowiem, że wybór pomiędzy jednym z potężnych sąsiadów – ZSRR lub Wielką Brytanią – mógłby utrudnić zachowanie statusu państwa neutralnego. Także dążenie do wyrwania się z orbity wpływów tych państw wynikało z wcześniejszych doświadczeń Afganistanu. Wszystkie te pobudki doprowadziły do tego, że w polityce i gospodarce Afganistanu Waszyngton zastąpił Londyn, a także na krótko Moskwę.

Współpraca USA z Afganistanem na płaszczyźnie gospodarczej dotyczyła takich projektów, jak budowa drogi łączącej Kabul z Kandaharem i granicą oraz naprawa i modernizacja systemu irygacyjnego w dolinie rzeki Helmand⁶. Najważniejszą kwestią w stosunkach afgańsko-amerykańskich, która bardzo znacząco wpłynęła na dalsze losy Afganistanu, była sprawa dostaw broni. W 1948 r. minister gospodarki Afganistanu Abdul Majid Zabuli Chan wystąpił z prośbą do rządu USA o zakup broni. Strona amerykańska propozycję odrzuciła.

Eksperci amerykańscy zajmujący się problemami Azji Południowej zainteresowani byli przede wszystkim Indiami i Pakistanem. Szczególne skupienie uwagi na tym ostatnim państwie spowodowane było przystąpieniem Pakistanu do

⁴ J. Modrzejewska-Leśniewska, *Interwencja ZSRR w Afganistanie 1979–1989*, [w:] *Zarys dziejów Afryki i Azji. Historia konfliktów 1869–2000*, red. A. Bartnicki, wyd. 2, Książka i Wiedza, Warszawa 2000, s. 433.

⁵ Ibidem.

⁶ Zwłaszcza to drugie przedsięwzięcie okazało się skomplikowane i kosztowne, tak że zaczęto je nazywać „Olbrzymim Białym Słoniem”, a samą koncepcję za niemożliwą do zrealizowania. P. Balcerowicz, *Afganistan. Historia – ludzie – polityka*, Wydawnictwo Akademickie DIA-LOG, Warszawa 2001, s. 80.

Paktu Bagdadzkiego. O tym, że Amerykanie postawili na Pakistan, zdecydowało także bardzo korzystne położenie geopolityczne tego kraju oraz jego 10-krotnie większa populacja w porównaniu z Afganistanem. Stany Zjednoczone, prowadząc politykę opanowywania „miękkiego podbrzusza” ZSRR, dokonując wyboru między zwalczającymi się państwami, postawiły na Pakistan. Przyczyną sporów pomiędzy Afganistanem a Pakistanem było sporne terytorium – Pasztunistan. Mieszkańcy tego rejonu w referendum opowiedzieli się za przyłączeniem do Pakistanu, co doprowadziło do jeszcze większego zaostrzenia stosunków pomiędzy dwoma krajami w roku 1949. Pakistan zamknął granice dla afgańskiego tranzytu⁷.

Problem zakupu amerykańskiej broni w Afganistanie próbowano rozwiązać także w latach 1949 i 1951. W 1951 r. porozumienie było już bardzo bliskie. 13 sierpnia 1951 r. rząd afgański zwrócił się do Waszyngtonu z oficjalną prośbą. 27 listopada rząd USA zdecydował się na zawarcie transakcji, przy spełnieniu kilku warunków: wartość zakupu miała opiewać na 25 mln dolarów płatnych gotówką, transport przez terytorium Pakistanu miał zorganizować Afganistan, a o całym przedsięwzięciu miano poinformować opinię publiczną. Ostatecznie, ze względu na takie warunki, zakup nie doszedł do skutku.

Początek lat 50. XX wieku charakteryzował się znacznym pogorszeniem relacji afgańsko-amerykańskiej. W 1953 r. premierem Afganistanu został Mohammad Daud, który reprezentował młode pokolenie rodziny królewskiej. Przedstawiciele tej młodej grupy wyrażali niezadowolenie z powodu długich prac w dolinie rzeki Helmand, z bardzo wolno postępującego rozwoju gospodarczego i przemian społecznych. Grupa ta, mimo że wywodziła się z kręgów dworskich i elit społecznych Afganistanu, miała poglądy lewicowe. W trakcie edukacji na uczelniach europejskich ludzie ci poznali bowiem myśl lewicową, a po powrocie do ojczyzny zamierzali wprowadzać jej założenia w życie. Młode elity Afganistanu widziały także niebezpieczeństwo w zwiększających się wpływach krajów zachodnich, zwłaszcza USA, co zagrażało neutralności ich kraju, a także mogło utrudniać stosunki z dopiero co pozyskanym partnerem gospodarczym – ZSRR. W 1950 r. obydwie kraje podpisały umowę o wymianie handlowej na 4 lata⁸. Dla Afganistanu bardzo ważne było prawo do bezpłatnego tranzytu towarów przez terytorium ZSRR, przede wszystkim z powodu zamknięcia granic Pakistanu dla afgańskiego transportu, a także korzystny kurs walut.

⁷ W 1947 r. niepodległość uzyskał Pakistan – granicą między dwoma państwami była tzw. linia Duranda, wytyczona w 1893 r., stanowiąca wówczas granicę pomiędzy Indiami Brytyjskimi a Afganistanem; rozdzielała ona tereny zamieszkane przez plemiona pasztuńskie. Afganistan po powstaniu Pakistanu nie uznał tej granicy, gdyż rościł sobie prawa do całego Pasztunistanu. W konflikcie z Pakistanem uzyskał poparcie ZSRR i krajów komunistycznych, co przejawiało się w pomocy gospodarczej i technicznej. Był to początek zintensyfikowanej od lat 60. XX wieku polityki uzależniającej gospodarkę i armię Afganistanu od pomocy radzieckiej. A. Głogowski, *Pakistan, Afganistan: trudne sąsiedztwo*, Małopolska Oficyna Wydawnicza Korona, Kraków 2006, s. 183.

⁸ J. Modrzejewska-Leśniewska, *Interwencja ZSRR w Afganistanie...*, s. 435.

Bardzo ważnym elementem w politycznym postrzeganiu świata przez afgańskie władze była swego rodzaju fascynacja Związkiem Radzieckim. Premier Daud, jako reprezentant króla Zahira, brał udział w pogrzebie Stalina w marcu 1953 r.⁹ Swoją podróż w tym kraju przedłużył do 3 tygodni. Po powrocie do ojczyzny uważał, że w Afganistanie należy przeprowadzić reformy wzorowane na systemie radzieckim. Odmowa sprzedaży broni przez USA przy jednoczesnym uzbrajaniu Pakistanu zwróciły Afganistan w kierunku współpracy z ZSRR.

W okresie premierostwa Mohammada Dauda w latach 1953–1963 nastąpiło znaczne unowocześnienie Afganistanu. W dziedzinie rozwoju armii zakupiono w ZSRR czołgi T-34, działa, samoloty bojowe typu MiG-17 i bombowce¹⁰. Podniósł się także poziom edukacji oraz rozpoczął proces emancypacji kobiet.

Na arenie międzynarodowej premier Daud również był postrzegany pozytywnie: prowadził politykę neutralności, a także rozwijał stosunki gospodarcze z państwami bloku wschodniego. Dzięki swojej działalności reformatorskiej stał się popularniejszy od króla Zahira zarówno w kraju, jak i za granicą¹¹. Tak wielka popularność premiera stawała się coraz częstszą przyczyną niezadowolenia monarchy. Król Zahir poczuł się zagrożony, dlatego wykorzystał niepowodzenie Dauda, który – wysyłając armię afgańską do Pakistanu – nieskutecznie próbował wzniecić powstanie Pasztunów na północy kraju i w 1963 r. usunął go ze stanowiska premiera, a w następnym roku zmienił konstytucję, wprowadzając zapis zabraniający rodzinie królewskiej wchodzić w skład rządu. W ten sposób Daud został wyeliminowany z życia politycznego¹². Król Zahir, próbując zachować

⁹ Ibidem.

¹⁰ Mohammad Daud dążył do utrzymania neutralności w polityce zagranicznej i – wobec tego – do zmniejszenia wpływów amerykańskich, jakie się nasiliły w okresie rządów Szah Mahmuda (premier w latach 1946–1953); zacieśnił kontakty ze Związkiem Radzieckim we wszystkich dziedzinach, także wojskowej. *Afganistan. Gdzie regułą jest brak reguł*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2006, s. 69.

¹¹ Szczegółowo problematykę reform gospodarczych Dauda przedstawia J. Sierakowska-Dyndo, *Afganistan. Narodziny republiki*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2002, s. 80–81.

¹² Okres premierostwa Mohammada Dauda to czas napiętych relacji z Pakistanem. Powodem był nierozwiązany spór o przebieg granicy międzypaństwowej, polityka władz pakistańskich wobec ludności pasztuńskiej, ale także i sama postawa Dauda, który niezwykle silnie identyfikował się z tym problemem. Stosunki między dwoma sąsiadami były ciągle napięte, jednak do otwartego konfliktu doszło w 1961 r., gdy wojska pakistańskie przeprowadziły akcję pacyfikacyjną w przygranicznym rejonie Bidzaur. Na początku września doszło do całkowitego zerwania stosunków, zamknięcia granicy, czego efektem było zatrzymanie ruchu tranzytowego. Przedłużający się konflikt przynosił olbrzymie szkody gospodarce krajowej, pozbawiając ją najtańszej drogi tranzytowej przez Karaczi. Zahamował także pomoc inwestycyjną Stanów Zjednoczonych, gdyż na lata 1957–1962 zapowiedziany był drugi plan 5-letni, a wobec konfliktu USA nie godziły się na przyjęcie zobowiązań odnośnie do całego 5-lecia. Przełom nastąpił dopiero w 1963 r., gdy ze stanowiska szefa rządu odszedł polityk prezentujący nieprzejednaną postawę w sprawie linii granicznej i Pasztunistanu. J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afgani-*

pozory we wprowadzaniu liberalnych przemian, zapowiedział zgodę na działalność partii politycznych i liberalizację ustawy o prasie. Zgodził się także na udział kobiet w wyborach powszechnych.

Sama zapowiedź przyzwolenia na działanie partii politycznych spowodowała, że Nur Mohammad Taraki założył Ludowo-Demokratyczną Partię Afganistanu (LDPA), nie czekając na ostateczne potwierdzenie jej przez króla¹³. Taraki został wybrany sekretarzem generalnym partii, a w skład Komitetu centralnego wchodził: Babrak Karmal, Sultan Ali Keszmand, Saleh Mohammad Ziri i Dastagir Pancsziri. W wyborach parlamentarnych przeprowadzonych na jesieni 1965 r. z ramienia LDPA mandat zdobył jedynie Babrak Karmal.

Parlament wybrany w 1965 r. okazał się przedstawicielem ludzi o poglądach konserwatywnych. W przeważającej większości składał się z przedstawicieli arystokracji, wodzów plemiennych i mułłów (w jego skład weszła niewielka grupa posłów liberalnych), dlatego organ ten był przeciwny jakimkolwiek przemianom mogącym prowadzić do modernizacji kraju.

Postawa parlamentu była zgodna z polityką króla, który nie miał zamiaru przeprowadzać żadnych reform. Brak zmiany polityki, trudności ekonomiczne i straszliwa susza w 1971 r. doprowadziły do ukształtowania się radykalnych postaw, szczególnie wśród oficerów. W grudniu 1971 r. nawiązali oni kontakt z Daudem, pytając, czy objąłby przywództwo w republikańskim przewrocie, a następnie objął stanowisko premiera¹⁴.

Przygotowania do przejścia władzy prowadzone były na tyle długo, że o całej akcji dowiedział się sam zainteresowany, który zbytnio się tym nie przejął. Wiść o detronizacji i zniesieniu monarchii w Afganistanie dotarła do króla Zahirahira w czasie jego podróży po Europie w lecie 1973 r. Zamach stanu został przeprowadzony 17 lipca 1973 r., a 24 sierpnia Zahir Szach, przebywając we Wło-

---

stan, s. 238, 240–242; J. Petrus, *Afganistan. Zarys dziejów*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1987, s. 338–339, 344–345.

¹³ Działacze lewicowi skupiali się wokół tygodnika „Chalk”, który ukazywał się od 11 kwietnia do 16 maja 1966 r. Jego wydawcą był Nur Mohammad Taraki, redaktorem natomiast Baregh Szafije – znany lewicowy poeta. Pierwsze z 6 numerów, jakie zostały opublikowane, zanim gazeta została zamknięta, zawierały program polityczny LDPA. Członek polityczny komitetu centralnego tej partii, Saleh Mohammad Zeraj, wspomina okoliczności jej powstania: „Utworzyliśmy naszą partię w styczniu 1965 r., po prawie osiemnastomiesięcznych przygotowaniach. Nasz przywódca Nur Mohammad Taraki, po dokonaniu głębokiej analizy zaistniałej sytuacji, sformułował wniosek o możliwości utworzenia w Afganistanie partii nowego typu, kierującej się naukową ideologią klasy robotniczej. Dnia 1 stycznia 1965 r. w jego domu odbył się zjazd założycielski, który proklamował powstanie LDPA”. S.M. Zeraj, *Afganistan: początek nowej ery*, „Problemy Pokoju i Socjalizmu” 1979, nr 1, s. 94.

¹⁴ W latach 70. XX wieku w Afganistanie nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji gospodarczej. m.in. na skutek suszy w latach 1970–1973, co doprowadziło do wzrostu napięć wewnętrznych i destabilizacji zakończonej zamachem stanu, który zakończył okres monarchii. A. Bartnicki, H. Dalewska-Greń, M. Dehnel-Szyc i inni, *Konflikty współczesnego świata*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 166.

szech, abdykował¹⁵. Zgodnie z planem premierem został Mohammad Daud, a Afganistan został proklamowany republiką¹⁶.

Do 1974 r. premier Daud wprowadzał na szeroką skalę reformy. Dotyczyły one takich aspektów, jak własność prywatna i ziemiska, spółki zagraniczne, czas pracy i oświata. W okresie władzy Dauda trwała także zacięta walka z opozycją. We wrześniu 1973 r. wykryto spisek, na czele którego stał Mohammad Haszim Maiwandwal. W grudniu tego samego roku został udaremniony kolejny spisek. W czerwcu 1974 r. służby bezpieczeństwa powstrzymały przewrót, którego celem było przekształcenie Afganistanu w republikę islamską. Wśród spiskowców znajdowali się Burhanuddin Rabbani i Gulbuddin Hekmatiar, którzy zdołali uciec do Pakistanu i tam kontynuowali swoją działalność opozycyjną.

Tak napiętą sytuację próbowaly wykorzystać Stany Zjednoczone. Posłużyły się one szachem Iranu Mohammadem Rezą Pahlawim, który zaproponował Daudowi współpracę. Głównym celem tego zbliżenia miało być oderwanie Afganistanu od współpracy z ZSRR i powiązanie go z krajami zachodnimi. W 1974 r. Iran przeznaczył w ramach pomocy dla rządu afgańskiego 10 mln dolarów na realizację różnych przedsięwzięć, w tym na badania dotyczące budowy pierwszej w Afganistanie linii kolejowej¹⁷.

Daud, pod wpływem zbliżenia z Iranem, rozpoczął stopniowo usuwać ze swego otoczenia polityków o nastawieniu radykalnym. Ogłoszona wiosną 1977 r. nowa konstytucja umocniła władzę prezydenta, rozszerzała jego uprawnienia i uznawała działalność tylko jednej partii politycznej – Partii Rewolucji Narodowej – będącej w rzeczywistości partią prezydencką.

Polityka Dauda doprowadziła do połączenia się dwóch frakcji LDPA. Do rozłamu w partii doszło w 1967 r. Powstały wówczas dwa ugrupowania: Chalk – Lud z Tarakim na czele i Parczam – Sztandar pod przywództwem Karmala. Przyczyną tego podziału były sprzeczne poglądy dotyczące przyjętej taktyki, tempa i sposobu wprowadzania reform, a także osobiste konflikty przywódców partii¹⁸. Zagrożenie, jakie powodowała LDPA, Daud próbował zminimalizować

¹⁵ J. Odziemkowski, *Międzynarodowe konflikty zbrojne po drugiej wojnie światowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006, s. 246.

¹⁶ J. Sierakowska-Dyndo, *Afganistan. Narodziny Republiki*, s. 190.

¹⁷ W kwietniu 1975 r. szach Iranu pożyczył 400 mln dolarów na korzystnych warunkach na rozwój małych przedsiębiorstw, transportu oraz na prace w dolinie rzeki Helmand.

¹⁸ Przyczyną rozłamu był zarówno konflikt personalny na linii Taraki–Karmal, jak i różnice społeczno-ideologiczne. Nazwa Parczam, podobnie jak i w przypadku Chalk, pochodziła od nazwy gazety ukazującej się od 1968 r. i związanej z Babrakiem Karmalem. Obie frakcje różniły się także składem socjalnym. O ile do Chalku oprócz Pasztunów należeli także przedstawiciele pozostałych grup etnicznych, o tyle w skład Parczamu wchodziły wyłącznie Pasztunowie (głównie z Kabulu), których pozycja społeczna była stosunkowo wysoka. Głównym celem Parczam było stworzenie Zjednoczonego Demokratycznego Frontu przy współudziale wszystkich warstw i klas społecznych. W przeciwieństwie do Chalku walka klas nie odgrywała tu roli najważniejszego czynnika w programie politycznym. Różnica ideologiczna dotyczyła także przede

poprzez zastraszanie członków partii, wykorzystując do tego tajne służby. Działania te nie przyniosły spodziewanego rezultatu, a efekt ich był zupełnie odwrotny. Pogrzeb jednego z zamordowanych działaczy LDPA przekształcił się w wielotysięczną demonstrację. W następstwie tych wydarzeń 25 kwietnia 1978 r. Daud rozkazał pojmać przywódców partii z Tarakim i Babrakiem Karmalem na czele, a na dzień następny zapowiedział czystkę w wojsku i administracji. Były to ostatnie kroki, jakie podjął Daud¹⁹. Dwa dni później już nie żył.

27 kwietnia 1978 r. doszło do wybuchu rewolucji zwanej kwietniową, którą – wobec uwięzienia Tarakiego, Babraka Karmala i pozostałych członków głównego kierownictwa LDPA – kierował Hafizullah Amin. Po całym dniu walki LDPA przejęła ster władzy. Rano 28 kwietnia poinformowano o śmierci Mohammada Dauda. Rada Rewolucyjna proklamowała Demokratyczną Republikę Afganistanu. Prezydentem został przywódca radykalnego skrzydła LDPA – Taraki. Nowe władze natychmiast zostały uznane przez Związek Radziecki.

Zamachowcy utworzyli także rząd pod przywództwem Tarakiego. Jego zastępcą został Babrak Karmal. Wojna domowa w kraju trwała jednak dalej, teraz pomiędzy dwiema zwalczającymi się frakcjami LDPA. W lipcu 1978 r. Babrak Karmal został desygnowany na stanowisko ambasadora Afganistanu w Czechosłowacji i w rezultacie udał się do Pragi. W podobny sposób eliminowani byli pozostali członkowie frakcji Parczam. Zastępcą Tarakiego po wyeliminowaniu Babraka Karmala został człowiek, który rozpoczął rewolucję kwietniową – Hafizullah Amin. W sierpniu doszło do drugiego etapu walki frakcyjnej. Taraki oskarżył członków Parczamu o spisek antyrządowy, w wyniku czego zostali oni aresztowani, a Babrakowi Karmalowi przypisano współpracę ze spiskowcami i w efekcie usunięto z partii. Lider Parczamu wraz z członkami tej frakcji przebywającymi za granicą zdecydowali się pozostać na emigracji.

Rząd Tarakiego bardzo szybko rozpoczął reformowanie państwa²⁰. Spośród wielu kontrowersyjnych postulatów kilka było naprawdę istotnych: zrównanie kobiet i mężczyzn we wszystkich prawach, rozpoczęcie ogólnokrajowej akcji zwalczania analfabetyzmu, zakaz kupowania żon, wprowadzenie reformy rolnej i zakaz lichwy. Tak radykalne reformy wprowadzane jedna po drugiej wywoływały duży sprzeciw w społeczeństwie afgańskim, którego sposób życia nie zmieniał się od wielu lat i które było przywiązane do swojej tradycji i religii²¹. Wprowa-

---

wszystkim stosunku do Związku Radzieckiego i rządu afgańskiego, gdzie Parczam opowiadała się za zbliżeniem z ZSRR i współpracą z władzami afgańskimi, natomiast Chalk – za utrzymaniem dystansu. J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, s. 259; J. Sierakowska-Dyndo, *Afganistan. Narodziny Republiki*, s. 107.

¹⁹ Po aresztowaniu kierownictwa partii zamachu stanu dokonała grupa oficerów przy cichym poparciu Moskwy. J. Odziemkowski, *Konflikty międzynarodowe...*, s. 177.

²⁰ Jedną z przemian, jaka wzbudzała największe niezadowolenie, było ograniczenie roli islamu w życiu społecznym. Ibidem, s. 177–178.

²¹ Po przejęciu władzy w państwie członkowie Chalku skupili się na zwalczaniu pozostałych frakcji w łonie LDPA. Tymczasem przeciwnicy Chalku i LDPA w ogóle znajdowali się w spo-

dziane zmiany burzyły stary ład. Bardzo szybko okazało się również, że w społeczeństwie afgańskim jest znacznie więcej przeciwników niż zwolenników reform, a grupa reformatorów zaczęła się bardzo szybko zmniejszać. Na jesieni 1978 r. rozpoczęły się manifestacje antyrządowe. W lutym 1979 r. Biuro Polityczne LDPA postanowiło nasilić walkę z klerem muzułmańskim, a w marcu Amin dostał swobodę działania w aspekcie stłumienia powstania, które wybuchło w Nuristanie. Na wiosnę 1979 r. walki zaczęły się rozprzestrzeniać na inne prowincje. Do największego wystąpienia, które wywołało głośnie echa, doszło w Heracie, trzecim pod względem wielkości mieście w Afganistanie. 14 marca 1978 r. wybuchło tam tzw. powstanie dwudziestu czterech hut. Sprzeciwiający się aktualnej władzy Afgańczycy zaatakowali przebywających w mieście Rosjan²², a także sympatyków i członków LDPA²³. Powstanie zostało bezwzględnie stłumione przy pomocy wojska – ponad 40 tys. ludzi zostało rannych lub zginęło. Wówczas, zaszokowany i wystraszony skalą oporu, Taraki po raz pierwszy poprosił o pomoc wojskową Związek Radziecki. Kreml na ten apel nie odpowiedział.

W związku z tak napiętą sytuacją wewnętrzną Amin zdołał przekonać Tarakiego, by ten mianował go ministrem obrony. W niedługim czasie po nominacji premier zorientował się, że pozycja Amina stała się bardzo silna i zagraża jego władzy. Wobec tego 14 września 1979 r. z rozkazu Tarakiego podjęto nieudaną próbę zamachu na życie dopiero co mianowanego ministra obrony. W odpowiedzi Amin, mając za sobą siły wojskowe, wystąpił z wnioskiem do KC LDPA o usunięcie Tarakiego z partii. Po przyjęciu wniosku Amin zajął miejsce Tarakiego²⁴.

łeczeństwie, gdzie działalność opozycyjna rozpoczęła się pod koniec maja 1978 r. Opozycję organizowały przede wszystkim tradycyjne grupy muzułmańskie. Dziewięć spośród nich utworzyło Front Ocalenia Narodowego, na czele którego stanął przebywający na wygnaniu w Peshawarze Burhanuddin Rabbani. Szacuje się, że ok. 350 tys. mułłów w całym kraju poparło opozycję, chociaż władze twierdziły, że tylko nieznaczna mniejszość była przeciwko A. Kowalczyk, *Sztorm w Kabulu*, „Nowa Europa Wschodnia” 2009, nr 6, s. 85.

²² Liczbę ofiar wśród Rosjan szacuje się na ok. 60 osób.

²³ Sprzeciwiający się nowej władzy chłopcy oraz zwolennicy obalonego prezydenta Dauda rozpoczęli ataki na polityków pełniących urzędy państwowe oraz członków LDPA. W kilka miesięcy rząd stracił kontrolę nad większością obszaru państwa. Taraki zwrócił się o pomoc do Moskwy. 5 grudnia 1979 r. podpisano układ o wzajemnej współpracy i przyjaźni – zobowiązujący obydwie strony do pomocy wojskowej w przypadku zagrożenia integralności terytorialnej którejkolwiek z nich. Władze ZSRR dostarczyły w niedługim czasie swojemu sojusznikowi duże ilości sprzętu wojskowego i kilkuset doradców mających pomóc w opanowaniu sytuacji w kraju. Jednak pomoc ZSRR przyniosła odwrotny skutek. Nie wystraszyła, a wręcz przeciwnie – zachęciła muzułmanów do silniejszego oporu z obawy przed wprowadzeniem reform niszczących dotychczasowy porządek przy pomocy radzieckiego sprzętu wojskowego. Ogłoszono więc świętą wojnę, a do mudżahedinów zaczęły przyłączać się tysiące ochotników. A. Kowalczyk, *Afganistan 79–89. Dolina Panczsziru*, Altair, Warszawa 1994, s. 196.

²⁴ Z polecenia Amina, Taraki został przywiązany ręcznikami do łóżka i uduszony poduszką. M. Dobbs, *Precz z Wielkim Bratem. Upadek Związku Radzieckiego*, Dom Wydawniczy REBIS,

Z Kremla płynęły rady, które nakazywały Aminowi zmniejszyć liczbę wprowadzanych reform, a także je złagodzić, ale nowy sekretarz generalny nie miał zamiaru się do nich zastosować; nie nadał także reformom takiego kształtu, w jakim byłyby do przyjęcia dla Afgańczyków, natomiast poważnie rozważał rozluźnienie kontaktów z Moskwą. Wprowadzanie kolejnych reform powodowało coraz silniejszy opór społeczeństwa afgańskiego, a był on tym mocniejszy, im bardziej widoczny stawał się ich antyreligijny charakter.

Już na jesieni 1979 r. władze w Kabulu kontrolowały jedynie $\frac{1}{3}$ obszaru całego państwa, a i tutaj władza stawała się coraz słabsza. Bardzo silnym bodźcem, który pobudzał Afgańczyków do walki, była islamska rewolucja w sąsiednim Iranie. Kreml obawiał się możliwości utraty wpływów w państwie, którego przywódcy nie ufał, a w które zainwestował swe fundusze. W grudniu 1979 roku władze Kremla zdecydowały się więc na interwencję, do której przygotowania, przynajmniej teoretycznie, trwały od jesieni.

W drugiej połowie 1979 r. rząd LDPA kilkakrotnie zwracał się do ZSRR z prośbą o wsparcie militarne. W kwietniu 1979 r. Amin prosił o dostarczenie do Kabulu 15–20 śmigłowców bojowych. Władze radzieckie nie spełniły tej prośby. W lipcu natomiast Boris Ponomariow – członek ścisłego kierownictwa ZSRR – przedstawił ponowne prośby Amina i Tarakiego o wsparcie wojskowe. W sierpniu swą prośbę o pomoc władze afgańskie powtórzyły dwukrotnie – najpierw do radzieckiego ambasadora Aleksandra Puzanowa i generała KGB Iwanowa, następnie do dowódcy wojsk lądowych generała Pawłowa. Wszystkie te prośby zostały przez władze radzieckie odrzucone.

Stanowisko Kremla w sprawie pomocy wojskowej dla Afganistanu zmieniło się dopiero na jesieni 1979 r. Stało się tak pod wpływem niepewnych poczynań Amina²⁵. Pod koniec września zwołane zostało nadzwyczajne spotkanie członków KC: Andrieja Gromyki – ministra spraw zagranicznych, Jurija Andropowa – szefa KGB i Borisa Ponomariowa. W czasie obrad przedstawione zostało sprawozdanie określające sytuację polityczną w Afganistanie, dotyczące walk wewnątrz LDPA i nastrojów w szeregach armii afgańskiej, które złożył generał Lew Goriełow, główny radziecki doradca wojskowy w Kabulu. Spotkanie dotyczące tej kwestii odbyło się także 6 grudnia 1979 r.

Ostateczne rozstrzygnięcie o wkroczeniu wojsk radzieckich podjęli Leonid Breżniew, Jurij Andropow, Andriej Gromyko i Dmitrij Ustinow – minister obrony, ale i w tak ścisłym gronie stanowiska nie były zbieżne. Zwolennikiem

---

Poznań 1998, s. 29; J. Gaddis, *Zimna wojna. Historia podzielonego świata*, Znak, Kraków 2007, s. 244–246.

²⁵ Amin po przejęciu władzy publicznie określił się jako wielbiciel Stalina i próbował rządzić takimi metodami jak radziecki dyktator, co spowodowało tylko pogorszenie beznadziejnej już sytuacji w kraju. Wobec tego Biuro Polityczne KPZR stwierdziło, że więcej szans na zakończenie wojny domowej będzie miał Babrak Karmal – przywódca umiarkowanej frakcji LDPA. J. Odziemkowski, *Konflikty międzynarodowe...*, s. 178–179.

użycia siły był Andropow, którego popierał Ustinow. Breżniew i Gromyko byli bardziej umiarkowani.

Decyzja o podjęciu interwencji zapadła wieczorem 12 grudnia 1979 r., chociaż oficjalnie nie podpisano żadnych dokumentów²⁶. Następnego dnia generał J. Maksimow – dowódca turkiestańskiego okręgu wojskowego – rozpoczął mobilizację armii. W stan gotowości została postawiona 40. Armia, Korpus Lotniczy, cztery dywizje zmotoryzowane, brygada artylerii i wojsk inżynieryjnych, a także służby kwatermistrzowskie. Pod broń powołano również ponad 50 tys. rezerwistów. Rosjanie do walki na terenie Afganistanu wprowadzili duże siły – ich liczebność wynosiła ok. 129–180 tys. żołnierzy różnych formacji.

Decydując się na interwencję w Afganistanie, ZSRR kierował się względami własnego bezpieczeństwa²⁷. Bardzo duży wpływ na wybór tego rozwiązania miał zapewne przebieg wydarzeń w Iranie. Rewolucja irańska Chomeiniego była bardzo szczegółowo obserwowana, gdyż była ona wymierzona zarówno przeciwko USA, jak i ZSRR, propagując jednocześnie model państwa wyznaniowego, które miało być wzorem dla wszystkich muzułmanów. Moskwa obawiała się także pobudzenia tym przykładem fanatyzmu religijnego wśród muzułmańskich mieszkańców własnego państwa. Dodatkowo sytuacja była napięta z powodu okupacji ambasady USA w Teheranie i koncentracji amerykańskiej floty w rejonie Zatoki Perskiej.

27 grudnia 1979 r. przebrani w mundury afgańskie żołnierze ze specjalnej jednostki Armii Radzieckiej przeprowadzili udany zamach na życie Amina. Na jego stanowisko został desygnowany przez interwentów Babrak Karmal, który reprezentował większe skłonności do współpracy z ZSRR. Rządził on do początków maja 1986 r., kiedy to władzę przejął Muhammad Najibullah²⁸.

²⁶ 24 grudnia 1979 r. szef sztabu generalnego, Nikołaj Ogarkow, podpisał rozkaz wymarszu wojsk do Afganistanu „w celu udzielenia internacjonalistycznej pomocy zaprzyjaźnionym Afgańczykom i by zapobiec ewentualnym antyafgańskim działaniom ze strony sąsiadujących państw”. J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, s. 332.

²⁷ Próby wskazania jednoznacznych powodów, dla których Rosjanie zdecydowali się na wysłanie swoich wojsk do Afganistanu, nadal pozostają przedmiotem spekulacji, czego przyczyną jest brak dostępu do rosyjskich archiwów. Oficjalnym motywem było zapewnienie bezpieczeństwa ZSRR. Z radzieckich informacji prasowych wynikało, że Afganistan był zagrożony utratą niepodległości i mógł się stać przyczółkiem USA. Inwazja była także uzasadniana ideologicznie – socjalizm obligował ZSRR do pomocy Afgańczykom w obronie zdobyczy rewolucji kwietniowej. Powoływano się także na prośby o udzielenie wsparcia ze strony LDPA. Ibidem, s. 334–335.

²⁸ 28 grudnia Babrak Karmal wkroczył do stolicy pod osłoną 345. Gwardyjskiego Pułku Powietrznodesantowego i przemówił do narodu, zaczynając od tradycyjnego pozdrowienia islamskiego. Dla nadania interwencji radzieckiej pozorów legalności oficjalnie zaprosił Armię Radziecką do Afganistanu. W wyniku zmiany polityki ZSRR po dojściu do władzy Michaiła Gorbaczowa 4 maja 1986 r. nowym sekretarzem generalnym LDPA Afganistanu został Muhammad Najib, dotychczasowy szef służby bezpieczeństwa. 30 września 1987 r. objął urząd prezydenta i zaczął używać nazwiska Najibullah. H.M. Królikowski, Cz. Marcinkowski, *Afganistan 2002*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2003, s. 11.

W Afganistanie doszło do starć plemion afgańskich z oddziałami pozostającymi pod władzą Babraka Karmala oraz wojskami radzieckimi. W pierwszej fazie interwencji ZSRR w Afganistanie oddziały radzieckie wykazały całkowite nieprzygotowanie do walki w tak trudnym terenie, z daleka od własnych garnizonów. W oddziałach radzieckich widoczny był zarówno brak doświadczonej kadry oficerskiej, jak i podstawowego sprzętu obozowego – namiotów i kuchni polowych. Na dodatek do oddziałów walczących w Afganistanie wcielano muzułmanów. Była to realizacja pomysłu, jaki narodził się w sztabie głównego dowództwa – uważano, że muzułmanie najlepiej będą walczyli z muzułmanami. Wycofano się z tej koncepcji w marcu 1980 r.

W początkowym okresie walk wojska radzieckie realizowały plany działań zbrojnych uwzględniające ewentualne starcia z krajami Europy Zachodniej – do ataku zostały rzucone duże, zmechanizowane brygady, podczas gdy w Afganistanie było zaledwie kilka w miarę „normalnych” dróg²⁹. Wobec dużych strat w ludziach i sprzęcie sztab radziecki zmienił taktykę walki. Do dywizji zmechanizowanych zostały przyłączone jednostki przygotowane do walki z partyzantami. Specjalnym rodzajem jednostek działających w Afganistanie stał się SPECNAZ, który został wprowadzony do działań zbrojnych w 1984 r. Podstawowa jednostka SPECNAZU – drużyna – liczyła 8–10 żołnierzy, z których jeden wywodził się z ludności miejscowej. Działała ona w nocy, na głębokim zapleczu, korzystając z informacji przekazywanych przez wywiad i zwiad lotniczy. Głównym celem SPECNAZU były duże wsie, spełniające rolę baz dla ruchu oporu³⁰.

W 1982 r. Rosjanie wprowadzili do walk w Afganistanie myśliwce bombardujące SU-25, które były osłaniane przez myśliwce MiG-23; do akcji włączono także formacje spadochroniarzy. Dobre rezultaty przyniosło wprowadzenie do walk śmigłowców szturmowych Mi-24 Hind. Ze względu na opancerzenie i uzbrojenie okazały się one bardzo skuteczne, choć dość szybko Afgańczycy znaleźli skuteczny sposób na ich strącanie. Przez cały okres trwania konfliktu strona radziecka korzystała łącznie z ponad 400 śmigłowców transportowo-desantowych Mi-6 i Mi-8T.

²⁹ Pierwszą poważną akcją przeciwpartyzancką wojska radzieckie przeprowadziły w lutym 1980 r. 2 pułki 103. Dywizji Powietrznodesantowej i 2 pułki 108. Dywizji Zmotoryzowanej otrzymały za zadanie oczyścić dolinę Kumar, położoną w pobliżu szosy Kabul-Dżalalabad. Plan zakładał, że jeden batalion powietrznodesantowy zostanie wysadzony przez śmigłowce w głębi Kumar i odetnie mudżahedinom drogę odwrotu. Główne siły miały się kierować od wylotu w górę doliny. Mudżahedini wysadzili skały, blokując drogę oddziałowi zmotoryzowanemu, a następnie przeważającymi siłami uderzyli na odcięty w górach batalion. Batalion stracił 28 żołnierzy i został ewakuowany śmigłowcem. Ta nieudana operacja uświadomiła dowództwu radzieckiemu, że wojna nie będzie ani krótka, ani łatwa. J. Odziemkowski, *Konflikty międzynarodowe...*, s. 180.

³⁰ Nazwa SPECNAZ pochodzi od słów *specjalnowo naznaczenija* – ludzie do wykonywania zadań specjalnych. W. Markowski, W. Miliaczenko, *Specnaz w Afganistanie*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2002, s. 5, 12–13.

Według początkowych planów oddziały radzieckie miały wspierać armię afgańską. W praktyce okazało się jednak, że musiały one zastępować w walce wojska Babraka Karmala, a także walczyć przeciwko nim, tłumiąc powstanie, które wybuchło w Kabulu na przełomie lutego i marca 1980 roku³¹. Sojusznikiem wojsk radzieckich była Khedamat-i Etela'at Dawlati – KhAD – tajna policja ściśle powiązana z KGB, do 1986 r. kierowana przez Najibullaha.

Afgańczycy, którzy od samego początku stawiali opór komunistycznym rządowi w Kabulu, w konsekwencji radzieckiej interwencji nazywani byli w międzynarodowej opinii publicznej mudżahedinami³². Tak nazywano uczestników świętej wojny – dżihadu. Przez ZSRR określani byli jako basmacze – bandyci lud dushmani – wrogowie. Wśród mudżahedinów walczyli przedstawiciele wielu plemion: Pusztunowie, Tadżycy, Uzbeki, Nuristańczycy i Hazarowie. W pierwszym etapie walk Afgańczycy dysponowali prymitywnym i przestarzałym sprzętem i w bezpośrednich walkach ponosili dotkliwe straty. W czasie trwania walk poszczególne plemiona zaczęły wypracowywać własne techniki walki, a wspólnym elementem ich strategii było działanie w stosunkowo małych oddziałach, liczących ok. 50 ludzi³³. Liczebność mudżahedinów była bardzo różnie szacowana: od 30 do 200 tys. bojowników. Wynikało to z dużych wahań liczebności oddziałów – ze względu na partyzancki charakter wojny, która nie była wypowiedziana, skład oddziałów partyzanckich nie był stały.

Lepsze wyposażenie zbrojne zaczęło napływać do mudżahedinów dopiero, kiedy pomocy zaczęły im udzielać Stany Zjednoczone. Jednym z bezpośrednich skutków inwazji Związku Radzieckiego na Afganistan był bojkot Igrzysk Olimpijskich w Moskwie w 1980 r. przez USA i kraje Europy Zachodniej³⁴. W ramach sprzeciwu wstrzymano także dostawy amerykańskiego zboża do ZSRR, ograniczono radzieckie połowy na wodach amerykańskich i nałożono całkowite embargo na zaawansowane technologie. 6 stycznia 1980 r. podczas przemówienia w Kongresie prezydent przedstawił tzw. doktrynę Cartera, która mówiła, iż „jeżeli jakiegokolwiek państwo będzie dążyć do przejęcia kontroli nad rejonem Zatok Perskiej, będzie to traktowane jako zagrożenie żywotnych interesów USA

³¹ Kierownictwo KPZR spodziewało się, że inwazja Afganistanu będzie krótką akcją zbrojną, po której nastąpi normalizacja. Wojska radzieckie miały utworzyć garnizony we wszystkich większych miastach, obsadzić bazy lotnicze i zapewnić bezpieczeństwo na głównych drogach. Uważano, że powtórzy się scenariusz z Czechosłowacji z 1968 r., w czym miało pomóc wsparcie ze strony armii Babraka Karmala, w najgorszym przypadku spodziewano się krótkotrwałych walk, tak jak na Węgrzech w 1956 r. J. Odziemkowski, *Konflikty międzynarodowe...*, s. 179–180.

³² Od arabskiego *mudżahid*, co w języku dani oznacza „żarliwi obrońcy, wojownicy za wiarę”. Ibidem, s. 177.

³³ R. Sikorski, *Prochy świętych. Afganistan. Czas wojny*, Wydawnictwo AMF Plus Group, Warszawa 2007, s. 349–350.

³⁴ Kraje bloku socjalistycznego zrewanżowały się, bojkotując olimpiadę w Los Angeles w 1984 r. P. Balcerowicz, op. cit., s. 72.

i jako takie może być odparte w każdy sposób, z użyciem siły włącznie”. Stanowisko zaprezentowane w doktrynie Cartera było oficjalną odpowiedzią na interwencję ZSRR w Afganistanie, ale w pierwszej fazie wojny pomoc amerykańska dla napadniętego kraju była udzielana w tajemnicy. Amerykański sprzęt wojskowy był dobierany pod kątem jak najlepszego przeciwdziałania radzieckim siłom powietrznym i zmotoryzowanym wojskom pancernym, w czym doskonale sprawdziły się FIM-92 Stinger – wyrzutnie pocisków typu ziemia-powietrze³⁵.

Oprócz dostaw sprzętu dla mudżahedinów walczących na pierwszym froncie, administracja Cartera podejmowała działania na płaszczyźnie dyplomatycznej. Taki charakter miała misja sekretarza obrony Harolda Browna w Chinach, której celem było przekonanie rządu ChRL do wspólnych działań amerykańsko-chińskich. Efektem tej misji było wsparcie Chin dla Pakistanu (wobec coraz silniejszych gróźb ze strony ZSRR), a także dostarczanie broni dla afgańskich bojowników.

Politykę Cartera kontynuowała nowa administracja Ronalda Reagana. Sformułowana została doktryna Reagana, która przewidywała udzielanie szerokiej pomocy i wsparcia bojownikom o wolność (*freedom fighters*), którzy występowali przeciwko komunistycznym rządów w ich krajach³⁶. Doktryna ta miała duże poparcie wśród dwóch kongresmenów – Gordona J. Humphreya i Roberta J. Lagommarisno.

W 1984 r. administracja Reagana zdecydowała się na dostarczenie dla mudżahedinów nowoczesnych rakiet Stinger, które w rękach afgańskich partyzantów stały się poważnym zagrożeniem dla przeciwnika. W bardzo dużym stopniu przyczyniły się one do zestrzelenia wielu spośród 392 samolotów i śmigłowców, które Rosjanie stracili w Afganistanie w latach 1980–1987. Broń była dostarczana do Peszawaru w Pakistanie, który był główną bazą afgańskich bojowników, a stamtąd była rozdzielana pomiędzy oddziały walczące w Afganistanie. W pobliżu granicy afgańsko-pakistańskiej rozlokowanych było ok. 80 baz mudżahedinów, w których odbywały się szkolenia. Każdego miesiąca opuszczało je ok. 3 tys. przeszkolonych bojowników³⁷. Afgańczycy walczący z Armią Radziecką byli jednak nie tylko dozbrajani przez USA w sprzęt wojskowy, ale otrzymywali także wsparcie finansowe – ok. 100 mln dolarów rocznie. Znaczna część tej kwoty była kierowana do uchodźców, z których 2,8 mln znajdowało się w Pakistanie, a 2,2 mln w Iranie. Także na arenie międzynarodowej Stany Zjednoczone

³⁵ J. Modrzejewska-Leśniewska, *Interwencja ZSRR w Afganistanie...*, s. 442.

³⁶ H. Kissinger, *Dyplomacja*, tłum. S. Głąbiński, G. Woźniak, I. Zych, Philip Wilson Polska, Warszawa 2003, s. 852.

³⁷ Udział Pakistanu w kreowaniu sytuacji na terenie Afganistanu pozostaje nie do przecenienia. Ze względu na położenie i sytuację geopolityczną w regionie Pakistan odgrywał bardzo ważną rolę. Był to jedyny kraj, przez którego terytorium Stany Zjednoczone, Europa Zachodnia i świat muzułmański mogły kierować pomoc dla mudżahedinów. J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, s. 348.

oficjalnie popierały afgańskich bojowników, w USA organizowano Dni Afganistanu, a prezydent Reagan spotykał się z przywódcami afgańskiego ruchu oporu.

Afgański ruch oporu z zewnątrz wyglądał na jednolicie scementowany, wspólny blok. W rzeczywistości jednak był i pozostał także w czasie wojny bardzo podzielony, a nawet rozdarty konfliktami³⁸. Jeszcze przed radziecką interwencją, w 1973 r., w celu powstrzymania komunistycznej władzy i zbyt szeroko zaplanowanych reform, powstało Muzułmańskie Braterstwo (Ikhwan ul-Muslimi), na czele którego stanął Gulbuddin Hekmatiar. W Pakistanie, w niedługim czasie po obaleniu króla, grupa studentów afgańskich założyła Partię Islamską (Hezb-i-Islami). W jej szeregach znalazło się wielu późniejszych przywódców ruchu oporu: Burhanuddin Rabbani, Ahmad Szach Massud i Maulawi Mansoor. Z czasem Partia Islamska podzieliła się na frakcje. Jedną z nich było stronnictwo kierowane przez Gulbuddina Hekmatiarę, który w opinii międzynarodowej postrzegany był jako przedstawiciel całego afgańskiego ruchu oporu. Odłam Hekmatiarę zakładał stworzenie fundamentalistycznego państwa islamskiego, dlatego popierał Chomeiniego, natomiast był przeciwnikiem Związku Radzieckiego, Stanów Zjednoczonych i Zachodu. Organizacja Hekmatiarę otrzymywała pomoc finansową m.in. od Muamara Kadafiego z Libii. Drugim stronnictwem był Kahlis, na czele którego stał Maulawi Mohammad Younos Khalis. Program tego ugrupowania także opierał się na islamie, jednak jego hasła nie były bardzo radykalne, odwoływały się przede wszystkim do tradycji.

W 1978 r. Burhanuddin Rabbani utworzył Islamskie Stowarzyszenie Afganistanu (Jamiat Islami Afghanistan). Na początku program tej partii był radykalnie islamski. Zmieniło się to w 1984 r., kiedy odrzucono radykalizm ideologiczny. Najślawniejszym dowódcą wojskowym związanym z tą partią był Ahmad Szach Massud, zwany „Lwem Panczsziru”³⁹.

Również w roku 1978 powstał Front Ocalenia Afganistanu (Jabba-i-Nejat-i-Afghanistan), którego przywódcą był Sibgatullah Mojadidi – zwolennik kursu narodo-tradycyjnego. Rząd miał być więc świecki, ale w swej działalności miał przestrzegać zasad islamu i opierać się na tradycji afgańskiej. Parlament miał być wybrany w wolnych wyborach.

W latach 1979–1982 działała także, mająca poparcie Iranu, Rada Rewolucyjna Islamskiej Unii Afganistanu (Shura-i-Inqilab-i-Islami), w skrócie Shura. Jej liderem był Szeik Sayed Ali Beheshti. Program partii był narodowy.

Jedną z największych partii opozycyjnych było ugrupowanie Ruch na Rzecz Islamskiej Rewolucji w Afganistanie (Harakat-i-Inqilab-i-Islami Afghanistan),

³⁸ Zbiorcza nazwa mudżahedini kryła w sobie bardzo wiele grup, które różniły się między sobą składem etnicznym, prezentowaną opcją polityczną, rejonem działania i międzynarodowymi powiązaniem. Ibidem, s. 344.

³⁹ Panczszir to dolina, która była głównym zapleczem Massuda podczas walk z oddziałami radzieckimi. Mimo wielokrotnych prób nigdy nie została przez Rosjan zdobyta ze względu na swoją niedostępność. A. Kowalczyk, *Afganistan 79–89...*, s. 70.

w skrócie Harakat. Przewodził jej Maulawi Mohammad Nabi Mohammadi. Ugrupowanie to głosiło program tradycjonalistyczny i narodowy. Rząd miał być więc wybierany na podstawie praw islamu, ale nie miał być teokratyczny i fanatycznie islamski; parlament miał być natomiast tradycyjnym zgromadzeniem – Loya Girga – nieodnoszącym się do wzorów zachodnich.

Wojna, która tak naprawdę nie została przez żadną ze stron wypowiedziana, była bardzo krwawa i okrutna. Rosjanie używali broni chemicznej, co zamieniało Afganistan w poligon doświadczalny, na którym ucierpiała cała społeczność afgańska. Broń ta była używana wobec mudżahedinów, ale także i wobec ludności cywilnej. Obydwie strony nie brały jeńców. Rosjanie schwytych bojowników przekazywali afgańskiemu KhAD⁴⁰, który po torturach i przesłuchaniach kończył ich mękę przez powieszenie lub rozstrzelanie. Podobnych metod używali mudżahedini, którzy najczęściej zabijali jeńców, co nie zawsze wynikało z okrucieństwa, lecz z warunków, jakie posiadali – partyzanci nie mieli możliwości transportowania, jak i żywienia jeńców. Wobec tego byli oni mordowani, często jednak w bardzo okrutny sposób. Do zwyczajnych praktyk należało rozcięcie brzucha i pozostawienie umierającego własnemu losowi. Kiedy radziecki żołnierz został schwyty w okolicy wsi – kiszłaku – zostawał ukamienowany przez ludność miejscową. Obydwie walczące strony dobiły na polu walki rannych przeciwników, a bywały przypadki, że i swoich.

Oddziały radzieckie w Afganistanie kontrolowały głównie duże miasta i drogi łączące punkty strategiczne. Poza te pozycje żołnierze radzieccy urządzali wypadki, których celem było zwalczanie oporu mudżahedinów lub pacyfikacja kiszłaków, które stanowiły zaplecze dla bojowników. Rosjanie byli również bezwzględni wobec cywilnej ludności afgańskiej, co w konsekwencji prowadziło do masowych ucieczek tej ludności przede wszystkim w góry, do Pakistanu lub Iranu.

Szczególnym zjawiskiem było przechodzenie żołnierzy radzieckich na stronę wroga. Takie przypadki występowały nie tylko wśród muzułmanów, ale także wśród żołnierzy pochodzenia rosyjskiego, ukraińskiego, a także białoruskiego. Dane dotyczące tego zjawiska nie są dokładne, gdyż dowództwo informowało rodziny tych żołnierzy o ich śmierci na polu bitwy⁴¹.

Rok 1985 przyniósł zmianę na szczycie władzy w ZSRR. Stanowisko sekretarza objął Michaił Gorbaczow. Zmiana steru władzy wiązała się z modyfikacją dotychczasowej polityki wewnętrznej i zagranicznej, a ostatecznie z wycofywa-

⁴⁰ Liczebność KHAD-u w krótkim czasie osiągnęła poziom 15–20 tys. ludzi, a w 1989 r. oscylowała w granicach 25 tys. ludzi. Głównym motywem wstępowania do tej organizacji nie były względy ideologiczne, ale przywileje. Członek KHAD-u zarabiał dziesięć razy więcej niż urzędnik państwowy, miał dostęp do alkoholu, prostytutek i okazji do wymuszania alkoholu. J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, s. 340.

⁴¹ Szacunkowo podaje się, że było to od 1 do 2% liczby, która przeszła na stronę przeciwnika w czasie II wojny światowej. Eadem, *Interwencja ZSRR w Afganistanie...*, s. 444.

niem radzieckich sił z Afganistanu. Do głównych czynników, które zadecydowały o podjęciu tej decyzji, należy także zaliczyć: potrzebę zaangażowania jeszcze większej liczby sił, nowoczesny sprzęt mudżahedinów, który powodował coraz szybszy wzrost liczby ofiar w Armii Radzieckiej⁴²; rosnące w bardzo szybkim tempie koszty pobytu wojsk⁴³, a także coraz bardziej dające znać o sobie – wynik głośności – głosy krytyki i niezadowolenia społeczeństwa radzieckiego⁴⁴.

Na decyzję o wycofaniu swoich wojsk z Afganistanu wpływ miał na pewno także powrót weteranów i ofiar wojny afgańskiej, którzy byli żywymi przykładami jej okrucieństwa. Było to o tyle istotne, że w czasie trwania konfliktu obowiązywał pobór powszechny do wojska. Wobec tego masowym zjawiskiem stali się także weterani-narkomani – żołnierze radzieccy szybko wpadali w Afganistanie w nałóg z powodu łatwej dostępności środków odurzających (mudżahedini zdobywali bowiem część swoich środków finansowych właśnie z handlu narkotykami)⁴⁵.

Konflikt ten ożywił też nastroje religijne wśród muzułmanów zamieszkujących republiki Azji Środkowej, co było dużym niebezpieczeństwem dla integralności ZSRR. Przebudzenie myśli islamskiej było pochodną ruchu fundamentalistycznego w Iranie i wynikiem podziwu dla odwagi i wytrwałości narodu afgańskiego. Jak było to niebezpieczne dla władz radzieckich, najlepiej świadczy przemowa Gorbaczowa wygłoszona w listopadzie 1986 r. w Taszkencie do miejscowych przywódców partyjnych, w której to sekretarz zaatakował islam i wezwał do zwalczania fanatyzmu religijnego.

Na decyzję Gorbaczowa o ostatecznym wycofaniu się z Afganistanu wpływ miała także postawa Stanów Zjednoczonych. Kwestia afgańska była kolejnym punktem zapalnym w kontaktach między dwoma supermocarstwami. W trakcie szczytu w listopadzie 1985 r. prezydent Reagan zakomunikował, że obecność radziecka w Afganistanie blokuje normalizację bilateralnych stosunków na linii Waszyngton–Moskwa.

⁴² Do roku 1987 liczba ofiar wynosiła ponad 20 tys. zabitych i tyle samo kalek; ibidem. Według innego źródła w czasie trwania interwencji radzieckiej życie straciło 1,5 mln Afgańczyków. H.M. Królikowski, Cz. Marcinkowski, op. cit., s. 11.

⁴³ Koszty interwencji w Afganistanie wynosiły od 2 do 3 mld dolarów rocznie. Według ostrożnych danych radzieckich pomoc gospodarcza od początku interwencji do wycofania się wyniosła 3 mld 311 mln dolarów. J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, s. 343.

⁴⁴ Przejawem niezadowolenia i sprzeciwu społeczeństwa rosyjskiego był film *Czy łatwo być młodym?* M. Malia, *Sowiecka tragedia. Historia komunistycznego imperium rosyjskiego 1917–1991*, tłum. M. Hułas, E. Wyzner, Philip Wilson Polska, Warszawa 1999, s. 551.

⁴⁵ W czasie radzieckiej interwencji handel opium, a także wydobywanie szmaragdów stanowiły dla mudżahedinów istotne źródło finansowania. M. Mrozowski, *Afganistan – niekończąca się wojna?*, „Myśl Ekonomiczna i Prawna. Współczesne stosunki międzynarodowe – problemy konfliktu i współpracy” 2009, nr 3, s. 117.

Pod wpływem tych wszystkich wyżej wymienionych czynników Gorbaczow podjął ostateczną decyzję⁴⁶. 14 kwietnia 1988 r. minister spraw zagranicznych ZSRR Eduard Szewardnadze i sekretarz stanu USA George Shultz podpisali w Genewie – pod patronatem ONZ – układ zwany afgańskim. Na jego mocy wojska radzieckie miały opuścić terytorium Afganistanu do 15 lutego 1989 r.⁴⁷

Wycofywanie się oddziałów radzieckich rozpoczęło się o północy 15 maja 1988 r., a jako pierwszy wyjechał z Afganistanu radziecki transporter opancerzony, którego załogę stanowili: Białorusin, Tadżyk i dwaj Uzbeki. Ostatnim żołnierzem, który opuścił Afganistan 15 lutego 1989 r., był generał lejtnant Boris Gromow – dowódca wojsk radzieckich w Afganistanie.

Wojna niewypowiedziana, jak mówi się o wojnie afgańsko-rosyjskiej, była jednym z najkrwawszych konfliktów lat 80. Doprowadziła do zrujnowania kraju, ogromnego spustoszenia i zmniejszenia liczby ludności – uciekło ponad 5 mln ludzi. Przyczyniła się także do politycznego rozbicia kraju. W czasie walki ze wspólnym wrogiem, którym byli Rosjanie i komuniści, różne ugrupowania zjednoczyły się, tworząc w miarę jednolity front. Zakończenie wojny z Rosją i wycofanie się wroga spowodowało nowe konflikty wewnętrzne.

Jedną z płaszczyzn sporu była religia: część partii opowiadała się za powstaniem republiki islamskiej na wzór Pakistanu, druga część natomiast – według wzorów irańskich. O wybuchu konfliktu między poszczególnymi organizacjami zadecydowało też dążenie do zajęcia Kabulu i ustanowienia tam swojej władzy – w myśl zasady, kto panuje nad stolicą, panuje w całym kraju⁴⁸. Wycofanie się wojsk radzieckich z Afganistanu nie zakończyło więc stanu wojny w tym kraju, a jedynie rozpoczęło nową fazę konfliktu. Od tego bowiem momentu walczące dotąd wspólnie z obcym najeźdźcą ugrupowania mudżahedinów rozpoczęły walkę nie tylko przeciwko osamotnionemu Najibullahowi, ale także między sobą.

Wzajemną walkę mudżahedinów wykorzystali fundamentalistyczni talibowie, którzy po przejęciu władzy (27 września 1996 r. zajęli Kabul) wprowadzili surowe prawo zwyczajowe charakteryzujące się m.in.: wykluczeniem kobiet z życia publicznego, zakazem wszelkich nieislamskich form działalności, jak np.: muzyki (z wyjątkiem pieśni religijnych i hymnów), sztuki, teatru, filmu,

⁴⁶ 6 stycznia 1988 r. radziecki minister spraw zagranicznych Eduard Szewardnadze powiedział: „Chcielibyśmy, by rok 1988 był ostatnim rokiem pobytu radzieckich oddziałów w Afganistanie”. Mimo tej deklaracji dochodziło do starć zbrojnych, ale na dużo mniejszą skalę. J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, s. 358–359.

⁴⁷ Połowa wojsk miała opuścić Afganistan do 15 września 1988 r., a całość do 15 lutego 1989 r. Opracowany został schemat wycofywania oddziałów. Pierwsze miały wycofać się oddziały rozlokowane najdalej od granicy afgańsko-radzieckiej, w drugiej kolejności jednostki z południowej części Afganistanu, w trzeciej natomiast stacjonujące wzdłuż drogi Shindand–Herat i drogi z Kabulu przez tunel Salang. J. Kukułka, *Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945–2000 z kalendarium 2001–2006*, wyd. 5, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR Warszawa 2007, s. 408.

⁴⁸ J. Modrzejewska-Leśniewska, *Interwencja ZSRR w Afganistanie...*, s. 445.

a także używek, głównie alkoholu. Przeciwno władzy talibów zawiązał się Sojusz Północny pod przewodnictwem Rabbaniego i wojskowym dowództwem Massuda. Do końca 2000 roku talibowie kontrolowali jednak 90% terytorium kraju, zmuszając siły Sojuszu Północnego do schronienia się w trudno dostępnych górskich pasmach Hindukuszu, w prowincji Badachschan.

Sytuacja ta zmieniła się dopiero na skutek ataku na World Trade Center i Pentagon, dokonanego przez Al-Kaidę kierowaną przez Osamę bin Ladena, który – korzystając z gościnności talibów – przebywał w Afganistanie. W odwecie wojska amerykańskie w październiku 2001 r. rozpoczęły ataki na oddziały talibów, a Sojusz Północny stał się ich głównym sprzymierzeńcem. Do stycznia 2002 r. siły talibów i Al-Kaidy zostały pobite, a ich jedyną metodą oporu stała się walka partyzancka. Władzę w państwie objął Pasztun Hamid Karzai, który zwyciężył w pierwszych demokratycznych wyborach prezydenckich 9 października 2004 r. Na terenie Afganistanu wciąż stacjonują siły zbrojne NATO, których celem ma być ustabilizowanie sytuacji politycznej oraz społecznej w tym kraju. Proces ten jest jednak zakłócany przez talibów, dokonujących nieustannie ataków terrorystycznych na ludność cywilną, a także ataków zbrojnych na oddziały wojskowe NATO.

Konflikt afgański był ostatnim starciem pomiędzy Związkiem Radzieckim (walczącym w obronie proradzieckiego rządu LDPA, który miał zapewnić wpływy radzieckie w tym państwie) a Stanami Zjednoczonymi (wspierającymi wydatnie mudżahedinów walczących przeciwko Armii Radzieckiej). Była to ostatnia pośrednia walka dwóch supermocarstw w rywalizacji zimnowojennej.

Kłęska ZSRR w Afganistanie rozpoczęła rozpad wielonarodowego mocarstwa, składającego się pod koniec swego istnienia z 15 republik. Związek Radziecki wycofywał się z Afganistanu w goryczy przegranej, która zapoczątkowała proces rozpadu „kolosa na glinianych nogach”, jak nazywany był ZSRR przez swoich przeciwników⁴⁹. Próby reform Gorbaczowa, zmierzające do uratowania Związku Radzieckiego i całego bloku wschodniego, zakończyły się klęską. Po nieudanym puczu Janajewa⁵⁰ w dniach 7–8 grudnia 1991 r. w Puszczy

⁴⁹ ZSRR wdał się w wieloletnią wojnę, która zakończyła się klęską. O interwencji ZSRR w Afganistanie mówiono, że był to „radziecki Wietnam”. M. Mc Cauley, *Rosja, Ameryka i zimna wojna 1949–1991*, Ossolineum, Wrocław 2001, s. 156.

⁵⁰ W nocy z 18 na 19 sierpnia 1991 r. władzę w Moskwie przejął, kierowany przez wiceprezydenta Giennadija Janajewa, Komitet Stanu Wyjątkowego. Wystosowana w pierwszym dniu puczu odezwa zwracała uwagę hasłami populistycznymi, schlebującymi masom – obietnicami bez pokrycia: „Zamierzamy bez zwłoki odbudować praworządność, położyć kres przelewowi krwi, wypowiedzieć bezwzględną wojnę światu przestępczemu, wyrwać z korzeniami to wszystko, co hańbi i kompromituje nasze społeczeństwo, co poniża obywateli radzieckich”. Pucz załamał się już po 3 dniach wskutek oporu prezydenta Federacji Rosyjskiej, Borysa Jelcyna, i wiernych mu sił. Zamach, którego celem była obrona jedności i całości ZSRR, przyniósł skutek zupełnie odwrotny do zamierzonego: delegalizację KPZR i rozpad ZSRR. A. Patek, Z. Zblewski, *Polska*

Białowieskiej nastąpiło spotkanie trzech niezależnych republik: Rosji reprezentowanej przez Borysa Jelcyna, Ukrainy, którą reprezentował Leonid Krawczuk i Białorusi – w osobie Stanisława Szuszkiewicza. Została wtedy powołana Wspólnota Niepodległych Państw, do której 21 grudnia przyłączyły się pozostałe republiki, z wyjątkiem Gruzji i państw bałtyckich⁵¹. Porozumienie to ostatecznie przypieczętowało rozpad ZSRR – 25 grudnia 1991 r. nastąpiło oficjalne rozwiązanie układu związkowego, wobec czego Michaił Gorbaczow zrezygnował ze stanowiska prezydenta. W ten sposób po 45 latach rywalizacji amerykańsko-radzieckiej, trwającej od zakończenia II wojny światowej, o panowanie nad światem zwycięstwo odniosły Stany Zjednoczone, które po rozpadzie Związku Radzieckiego i bloku państw socjalistycznych pozostały jedynym hegemonem na arenie międzynarodowej, będącym w stanie oddziaływać na stosunki międzynarodowe w każdej możliwej płaszczyźnie.

Interwencja ZSRR w Afganistanie

Streszczenie

Afganistan po II wojnie światowej wciąż pozostawał rządzonym przez monarchę krajem o anachronicznym systemie gospodarczym i strukturze społecznej, jednak pod wpływem coraz silniejszych nacisków ze strony inteligencji dwór królewski rozpoczął stopniowe wprowadzanie reform, które nie mogły przynieść osłabienia dotychczasowej władzy. Modernizacja kraju miała się odbywać przy pomocy Stanów Zjednoczonych, dzięki czemu Afganistan miał się stać krajem neutralnym. Na decyzji takiej zaważyły przede wszystkim doświadczenia z przeszłości – chciano uniknąć uzależnienia od swoich potężnych sąsiadów: ZSRR i Wielkiej Brytanii. Decydując się na współpracę z USA, afgańskie elity polityczne wprowadziły swój kraj w obszar zimnowojennej konfrontacji pomiędzy Wschodem a Zachodem.

Waszyngton, wspierając jednocześnie skonfliktowany z Afganistanem Pakistan, odmówił Kabulowi zakupu broni, z czego skorzystał Związek Radziecki. Obydwa kraje podpisały umowy, w wyniku których Afganistan otrzymał prawo do bezpłatnego tranzytu towarów przez terytorium ZSRR oraz przede wszystkim wsparcie w zakresie militarnym.

27 kwietnia 1978 r. władzę przejęli afgańscy komuniści. Rada Rewolucyjna proklamowała Demokratyczną Republikę Afganistanu, a nowe władze zostały natychmiast uznane przez Związek Radziecki. Tradycyjne społeczeństwo muzułmańskie wystąpiło przeciwko nowym przeobrażeniom i komunistycznej władzy, w wyniku czego kierownictwo ZSRR zdecydowało się ostatecznie na zbrojne wkroczenie do Kabulu, co spowodowało jeszcze większy opór ludności afgańskiej.

---

i świat w latach 1918–1993: teksty źródłowe, wyd. 2, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2001, s. 289–290, dok. nr 58 (Odezwa Komitetu Stanu Wyjątkowego).

⁵¹ W preambule dokumentu, który powoływał WNP występuje stwierdzenie o rozpadzie ZSRR: „My, republika Białorusi, Rosyjska Federacja, Ukraina, jako państwa założycielskie ZSRR, które w 1922 r. podpisały Układ związkowy – zwane dalej Wysokimi Umawiającymi się Stronami, stwierdzamy, że ZSRR jako podmiot prawa międzynarodowego i byt geopolityczny przestaje istnieć”. Cz. Mojsiewicz, *Wspólnota Niepodległych Państw*, Wydawnictwo Terra, Poznań 2000, s. 12.

Mudzahedini – święci wojownicy – dzięki wszechstronnemu wsparciu ze strony USA potrafili w walce partyzanckiej skutecznie przeciwstawić się Armii Radzieckiej.

Interwencja ZSRR w Afganistanie była ostatnim pośrednim starciem dwóch supermocarstw w zimnowojennej rywalizacji. Klęska Związku Radzieckiego w państwie afgańskim rozpoczęła proces rozpadu „kolosa na glinianych nogach”, a tym samym zakończyła się, trwająca od końca II wojny światowej, rywalizacja o panowanie nad światem.

Słowa kluczowe: interwencja ZSRR w Afganistanie, wojna w Afganistanie, Ludowo-Demokratyczna Partia Afganistanu (LDPA), Mohammad Zahir Szach, Mohammad Daud Chan, Nur Mohammad Taraki, Hafizullah Amin, Babrak Karmal, Burhanuddin Rabbani, Gulbuddin Hekmatiar, Leonid Breżniew, Michaił Gorbaczow, Jimmy Carter, doktryna Cartera, Ronald Reagan, doktryna Reagana.

The Soviet Intervention in Afghanistan

Summary

Afghanistan after the Second World War was still a country ruled by a monarch with an outdated economic system and social structure, however, under the influence of increasingly strong pressure from the intelligence of the royal court began to introduce reforms gradually in order not to bring the weakening of the current government. The modernization of the country was to be done with the help of the United States, so that Afghanistan was supposed to become a neutral country. For such a decision influenced primarily from past experience – they wanted to avoid dependence on its powerful neighbours: the Soviet Union and Great Britain. Deciding to work with the U.S., the Afghan political elite put their country in the area of Cold War confrontation between East and West.

Washington while supporting conflicted with Afghanistan Pakistan refused Kabul to buy weapons with which benefited the Soviet Union. The two countries signed agreements, which resulted in Afghanistan received the right to free transit of goods through the territory of the USSR and the military support.

On April 27, 1978, the authorities took over the Afghan communists. Revolutionary Council proclaimed the Democratic Republic of Afghanistan and the new authorities were immediately approved by the Soviet Union. Traditional Muslim society was against new transformation and the communist government, resulting in the leadership of the USSR decided ultimately on armed invasion to Kabul, which resulted in even greater defiance of the Afghan population. Mujahideen – holy warriors thanks to the wide support from the U.S. were able to fight a guerrilla effectively against the Soviet Army.

Soviet intervention in Afghanistan was the last battle of the intermediate two superpowers in the Cold War rivalry. The defeat of the Soviet Union in the State of Afghanistan began the process of “giant with clay feet”, and thus lasting from the end of the Second World War rivalry for world domination ended up.

Keywords: Soviet intervention in Afghanistan, war in Afghanistan, People’s Democratic Party of Afghanistan (PDPA), Mohammed Zahir Shah, Mohammed Daoud Khan, Nur Muhammad Taraki, Hafizullah Amin, Babrak Karmal, Burhanuddin Rabbani, Gulbuddin Hekmatyar, Leonid Brezhnev, Mikhail Gorbachev, Jimmy Carter, Carter doctrine, Ronald Reagan, Reagan doctrine.